

1

MOTRIŠTA

DUHOVNO MOTRIŠTE

DEEPAK

Tko gleda prema van, sanja; tko gleda prema unutra, budi se.

– CARL JUNG

Ako će izboriti pobjedu u bitki za budućnost, duhovnost prvo mora ukloniti jedan veliki nedostatak. Većina ljudi misli da je znanost već odavno oduzela vjerodostojnost religiji. Činjenice su zamijenile vjeru. Praznovjerje je polako nestalo. Zato je Darwinova teorija o čovjeku koji je potekao od nižih primata danas prihvaćenija od priče iz *Knjige postanka*. Zato smatramo da je svemir nastao u Velikom prasku, a ne kao djelo jednog ili više bogova.

Stoga je na početku važno reći da religija nije niti blizu isto što i duhovnost. Čak ni Bog nije isto što i duhovnost. Organizirana religija je možda izgubila svoju vjerodostojnost, ali duhovnost nije. Prije nekoliko tisuća godina, u društvima širom svijeta, veliki duhovni učitelji poput Buddhe, Isusa i Lao-Cea su svijetu objavili posve nove svjetonazore. Podučavali su da se iza svakodnevnog svijeta boli i borbe nalazi transcendentno područje. Iako oko vidi stijene, planine, drveće i nebo, to je samo veo koji skriva tajnovitu i nevidljivu stvarnost. Izvan dosega pet osjetila leži nevidljivo carstvo bezgraničnih mogućnosti, a ključ za ostvarenje tih mogućnosti jest svijest. Mudraci su rekli: *Krenite u sebe i pronaći ćete istinski izvor svega – vašu vlastitu svijest.*

Religija nije uspjela ispuniti upravo to veliko obećanje. Razlozi nas sada ne zanimaju jer ova knjiga govori o budućnosti. Dovoljno je reći da ako je kraljevstvo Božje u nama, kao što je Krist rekao, ako nirvana znači slobodu od svakog oblika patnje, kao što je Buddha rekao,

i ako je znanje o svemiru skriveno u ljudskom umu, kao što su *rišiji*, odnosno stari indijski mudraci govorili, onda ne možemo reći da su ta učenja u današnjem svijetu urodila plodom. U svijetu sve manje ljudi prakticira vjeru na stari način. Čak i dok religijski vođe žaluju zbog te činjenice, oni koji su okrenuli leđa religiji, više niti ne trebaju ispriku za svoj postupak. Znanost nam je već davno pokazala hrabri novi svijet koji ne zahtijeva vjeru u nevidljivo carstvo.

Pravi problem leži u znanju i njegovom stjecanju. Isus i Buddha su bili uvjereni da opisuju stvarnost s položaja istinskih znalaca. Više od 2.000 godina poslije, mi mislimo da znamo bolje od njih.

Znanost slavi svoje pobjede, kojih ima mnogo, te nalazi opravdanja za svoje katastrofe, kojih također ima mnogo i sve više. Atomska bomba nas je uvela u doba masovnog uništenja. Samo razmišljanje o toj činjenici nam može prouzrokovati noćne more. Okoliš je strahovito zagađen zbog ispušnih plinova strojeva koji bi trebali poboljšati naše živote. Ipak, pristaše znanosti odbacuju te posljedice, opisujući ih kao popratne učinke ili neuspjehe socijalne politike. Govore nam da znanost nije odgovorna za moralnost. Međutim, ako bolje pogledate, vidjet ćete da je znanost naišla na isti problem kao i religija. Religija je izgubila svoj osjećaj poniznosti pred Bogom, a znanost je izgubila svoj osjećaj strahopoštovanja prema prirodi. Ona sve više poima prirodu kao silu kojoj se treba suprotstaviti ili je pokoriti, a njezine tajne iskoristiti za dobrobit čovječanstva. Sada plaćamo cijenu za to. Na pitanje prijete li *Homo sapiensu* izumiranje, neki znanstvenici nude nadu da će za nekoliko stotina godina doći do velikog razvoja svemirskih putovanja zbog čega ćemo moći napustiti naš planet. Otići ćemo pokvariti druge svjetove!

Svi mi znamo što je u pitanju: prijete nam strašna budućnost koju lako možemo predvidjeti. Standardno rješenje za naše trenutne jade je opće poznato. Znanost će nas spasiti pomoću nove tehnologije koja će obnoviti okoliš, zamijeniti fosilna goriva, izliječiti ljude od AIDS-a i raka te ukloniti glad. Recite od čega bolujete i netko će vam reći da se nazire znanstveno rješenje za vašu bolest. No, ne obećaje li nam znanost spasiti nas od nje same? I zašto bismo trebali vjerovati u to obećanje?

Svjetonazor koji je nadvladao religiju i koji ima u biti materijalistički pogled na život, predstavlja stazu koja vodi u slijepu ulicu.

Čak i da nekim čudom uklonimo strahovito zagađenje i otpad, sljedeći naraštaji neće imati model dobrog života osim onoga koji je razočarao nas: bezgraničnu potrošnju, iskorištavanje prirode te đavolju kreativnost pri ratovanju. Kao što je jedan mladi kineski student ogorčeno rekao o Zapadu: “Vi ste pojeli čitav ručak. Sada nam dajete kavu i desert, ali od nas tražite da platimo čitav obrok.”

Religija ne može riješiti tu dilemu; ona je svoju priliku već imala. Međutim, duhovnost može. Moramo se vratiti izvoru religije. Taj izvor nije Bog. Izvor je svijest. Veliki učitelji koji su živjeli prije mnogo tisućljeća, ponudili su nešto radikalnije od vjere u višu silu. Oni su ponudili način promatranja stvarnosti koji ne počinje s vanjskim činjenicama i ograničenim fizičkim postojanjem, već s unutrašnjom mudrošću i pristupom neograničenoj svijesti. Isus, Buddha i drugi prosvijetljeni mudraci zapravo su također bili znanstvenici. Oni su pronašli metodu otkrivanja znanja koja je posve istovjetna metodi suvremene znanosti. Prvo dolazi hipoteza, odnosno zamisao koju treba ispitati. Onda dolazi pokus koji treba dokazati istinitost hipoteze. Na kraju dolazi recenzija stručnjaka, što znači dijeljenje otkrića s drugim istraživačima koji trebaju potvrditi to otkriće.

Duhovna hipoteza koja je postavljena prije mnogo tisuća godina, ima tri dijela:

1. Postoji jedna nevidljiva stvarnost koja je izvor svih vidljivih stvari.
2. Ta nevidljiva stvarnost se može spoznati kroz našu vlastitu svijest.
3. Inteligencija, kreativnost i sposobnost organizacije su obilježja samog svemira.

Taj trio ideja je poput Platonovih vrijednosti u grčkoj filozofiji, koje nam govore da ljubav, istina, red i razum oblikuju ljudsko iskustvo s jedne više razine stvarnosti. Čak nam i starije filozofije, koje su nastale prije pet tisuća godina, govore da je viša stvarnost među nama ovdje i sada.

Na stranicama koje slijede, na kojima Leonard i ja raspravljamo o velikim pitanjima ljudskoga postojanja, moja uloga je da ponudim duhovne odgovore – ne kao svećenik ili sljedbenik bilo koje vjere, već kao istraživač svijesti. Znam da bih zbog toga od sebe mogao otuđiti predane vjernike, odnosno mnoge milijune ljudi raznih vjera koji poimaju Boga vrlo osobno. Međutim, većina svjetskih duhovnih tradicija ne isključuje pojam osobnog Boga (iskreno, u djetinjstvu me nisu učili da ga štujem, ali moja majka je to činila te se svakog dana molila u Raminom hramu). Istodobno, duhovne tradicije su sadržavale i pojam neosobnog Boga koji prožima svaki atom svemira i svaki djelić našeg bića. To razlikovanje smeta one vjernike koji se drže za jednu i jedinu istinsku vjeru, što god to za njih bilo. Međutim, neosobni Bog ne mora biti prijatna.

Pomislite na nekoga koga volite. Sada pomislite na samu ljubav. Osoba koju volite predstavlja lice ljubavi, ali sigurno znate da je ljubav postojala prije rođenja te osobe i da će preživjeti nakon što ta osoba umre. Taj jednostavni primjer opisuje razliku između osobnog i neosobnog Boga. Kao vjernik možete na Boga staviti lice – to je stvar vašeg izbora – ali ja se nadam da shvaćate da ako je Bog sveprisutan, onda se ljubav, milosrđe, suosjećanje, pravda i sva ostala obilježja koja pripisujemo Bogu, prostiru čitavim svemirom u beskonačnost. Ne iznenađuje da je ta ideja zajednička svim velikim religijama. S više razine svijesti veliki mudraci i sveci mogli su steći znanje kojega se znanost boji, ali koje je i potpuno vjerodostojno. Naše uobičajeno shvaćanje svijesti je previše ograničeno da bi joj ljudi pokazivali puno poštovanje.

Kada bih vas pitao: *Čega ste svjesni u ovom trenutku?*, vjerojatno biste mi opisali sobu u kojoj se nalazite te prizore, zvukove i mirise koji vas okružuju. Mogli biste postati svjesni i svojeg raspoloženja, tjelesnih osjeta, a možda i unutrašnjeg straha ili želja koje leže ispod površinskih misli. Međutim, unutrašnje putovanje može ići i mnogo dublje te vas dovesti do stvarnosti koja se ne odnosi na stvari “tamo vani” ili osjećaje i misli “ovdje unutra”. Ta dva svijeta se na kraju stapaju u jedno stanje bića koje leži izvan granica prostor-vremena, u carstvu bezgraničnih mogućnosti.

Sada nailazimo na jednu proturječnost. Kako mogu dvije suprotne stvarnosti (kao što je pečenje kruha suprotno sanjanju kruha) ispasti jedno te isto? Ta proturječnost je sažeto opisana u starom indijskom tekstu *Isha Upanishad*. “*Ono* je punina, *ovo* je punina. Iz *one* punine nastaje *ova* punina. Kada se *ova* punina stopi s *onom* puninom, sve što ostaje je punina.” Na prvi pogled te se riječi čine poput zagonetke. No, smisao se nazire ako shvatimo da je “*ono*” stanje čiste svijesti, a “*ovo*” vidljivi svemir. Oboje je samo po sebi cjelovito. Znanost četiri stoljeća istražuje vidljivi svemir. Međutim, prema duhovnom svjetonazoru skrivena punina je temelj svega stvorenog te je ta nevidljiva punina ono što je najvažnije.

Duhovnost postoji mnogo tisuća godina, a njezini su istraživači bili sjajni – pravi Einsteini na području svijesti. Kao i u slučaju znanstvenih načela, svatko može ponoviti i potvrditi njihove rezultate. Još važnije, budućnost ispunjena mudrošću, slobodom i zadovoljstvom, koju duhovnost obećava, nije nestala u ovom razdoblju u kojem religije propadaju. Stvarnost je stvarnost. Postoji samo jedna i stalna stvarnost. To znači da u jednom trenutku mora doći do susreta unutrašnjeg i vanjskog svijeta; nećemo morati birati između njih. To će samo po sebi biti revolucionarno otkriće jer danas su zbog sukoba znanosti i religije svi uvjereni da se moraju ili suočiti sa stvarnošću i odgovoriti na izazove svakodnevnog života (znanost) ili povući i promišljati o carstvu izvan svakodnevnog života (religija).

Taj isključivi izbor nam je nametnut jer religija nije ispunila svoja obećanja. Međutim, duhovnost, koja je dublji izvor religije, nije propala te je sposobna suočiti se sa znanošću i ponuditi odgovore koji se slažu s najnovijim znanstvenim teorijama. Ljudska svijest je stvorila znanost. Stoga je smiješno da znanost sada želi isključiti svijest, svojeg vlastitog stvoritelja! Tako bi znanost postala krnja i slaba, a mi bismo živjeli u siromašnijem svijetu.

To vrijeme je već stiglo. Živimo u doba drskog ateizma, čiji pristaše odbacuju religiju kao praznovjerje, iluziju i prevaru. Međutim, njihova prava meta nije religija, već unutrašnje putovanje. Manje me brinu napadi na Boga, a više me brine jedna podmukla opasnost: praznovjerje

materijalizma. Za znanstvene ateiste stvarnost mora biti vanjska, inače se čitav njihov pristup raspada. Ako je fizički svijet sve što postoji, znanost s opravdanjem u njemu može kopati podatke.

No, evo gdje se praznovjerje materijalizma lomi. Naših pet osjetila nas potiče da prihvatimo stav da “tamo vani” postoje stvari, poput šuma i rijeka, atoma i kvarkova. Međutim, na samim rubovima znanosti, gdje priroda postaje vrlo mala, materija se slama i onda nestaje. Tamo čin mjerenja mijenja ono što se mjeri; svaki promatrač je upleten u ono što promatra. Duhovnost već poznaje taj svemir, gdje pasivno promatranje uzmiče pred aktivnim sudjelovanjem i gdje otkrivamo da smo nit u tkanini svemira. Posljedica je ogromna moć i sloboda.

Znanost nikada nije postigla čistu objektivnost i nikada niti neće. Poreći vrijednost subjektivnog iskustva znači odbaciti većinu onoga zbog čega vrijedi živjeti: ljubav, povjerenje, vjeru, ljepotu, strahopoštovanje, čuđenje, suosjećanje, istinu, umjetnost, moralnost i sam um. Neuroznanost uglavnom prihvaća stav da um ne postoji i da je on samo nusproizvod mozga. Mozak (“računalo od mesa”, kako ga je nazvao stručnjak za umjetnu inteligenciju Marvin Minsky) je naš gospodar koji kemijskim reakcijama odlučuje kako ćemo se osjećati te svojim genetičkim ustrojem određuje kako ćemo rasti, živjeti i umrijeti. Ja ne prihvaćam taj opis. Odbacivanjem uma odričemo se naših vrata prema znanju i spoznajama.

Dok Leonard i ja raspravljamo o velikim tajnama, veliki mudraci nas podsjećaju da postoji samo jedno pitanje: *Što je stvarnost?* Je li ona posljedica strogog djelovanja prirodnih zakona mehanizmom uzroka i posljedice ili je ona nešto drugo? Naši svjetonazori sukobljeni su iz jednog dobrog razloga. Ili je stvarnost ograničena na vidljivi svemir ili nije. Svemir je ili nastao iz besmislene praznine ili nije. Dok ne shvatite prirodu stvarnosti, vi ste poput jednog od šest slijepaca koji pokušavaju opisati slona iako svaki od njih drži samo jedan dio njegovoga tijela. Onaj koji drži nogu kaže: “Slon je poput drveta.” Onaj koji drži surlu kaže: “Slon je poput zmije.” I tako dalje.

Priča o slijepcima i slonu je zapravo alegorija iz stare Indije. Šest slijepaca zapravo predstavlja pet osjetila i racionalni um. Slon je Brahman,

ukupnost svega što postoji. Površno gledano, priča je pesimistična: ako posjedujete samo pet osjetila i racionalni um, nikada nećete vidjeti slona. Međutim, u tome postoji skrivena poruka koja je toliko očita da je mnogi ljudi ne vide. Slon postoji. On je bio tu prije nas te je strpljivo čekao da ga spoznamo. On je viša istina o jednoj stvarnosti.

Samo zato jer religija nije uspjela, ne znači da nova duhovnost, koja se temelji na svijesti, neće. Trebamo vidjeti istinu, a dok je tražimo, osvijestit ćemo skrivene moći koje su nam obećane već prije nekoliko tisućljeća. Vrijeme čeka. Budućnost ovisi o našem današnjem izboru.

ZNANSTVENO MOTRIŠTE

LEONARD

Kako duhovna evolucija čovječanstva napreduje, sve mi se više čini da se putovanje do istinske religioznosti ne sastoji od slijepe vjere, straha od života ili straha od smrti, nego od težnje za racionalnim znanjem.

– ALBERT EINSTEIN

Djeca dolaze na svijet u uvjerenju da se svijet vrti oko njih, a to se dogodilo i čovječanstvu. Ljudi su uvijek željeli razumjeti svemir, ali većim dijelom ljudske povijesti nisu imali oruđe za to. Budući da smo poduzetne i maštovite životinje, nismo dopustili da nas manjak alata zaustavi. Jednostavno smo pomoću mašte oblikovali uvjerljive slike. Te slike se nisu temeljile na stvarnosti, već su stvorene kako bi poslužile našim potrebama. Svi bismo mi željeli biti besmrtni. Voljeli bismo vjerovati da će dobro pobijediti zlo, da nas čuva više biće, da smo dio nečeg većeg, da smo ovdje s nekim razlogom. Voljeli bismo vjerovati da naši životi imaju smisao. Stara objašnjenja svemira davala su nam utjehu jer su nudila potvrdu tih želja. Odakle je svemir došao? Odakle je došao život? Odakle su došli ljudi? Legende i teologije iz prošlosti su nas tješile da nas je stvorio Bog i da je naša Zemlja središte svega.

Danas znanost može dati odgovore na mnoga temeljna životna pitanja. Odgovori znanosti nastali su na temelju promatranja i ispitivanja, a ne na ljudskim predrasudama ili željama. Znanost nudi odgovore u skladu s prirodom kakva ona doista jest, a ne s prirodom kakvu bismo mi željeli.

Svemir u ljudima izaziva strahopoštovanje, osobito u onima koji znaju nešto o njemu. Što više znamo o svemiru, to smo više zadivljeni njime. Newton je rekao da je vidio više jer je stajao na ramenima divova. Danas svi mi možemo stajati na ramenima znanstvenika i spoznati velike i zapanjujuće istine o svemiru i našem položaju u njemu. Možemo shvatiti da smo mi i Zemlja prirodne pojave koje nastaju prema prirodnim zakonima. Naši preci su s divljenjem promatrali noćno nebo. Međutim, vidjeti eksploziju zvijezde koja sjaji jače od čitavih galaksija, daje novu dimenziju osjećaju strahopoštovanja. Danas znanstvenik može pomoću teleskopa promatrati zemljoliki planet koji je udaljen trilijunima kilometara ili proučavati spektakularni mikroskopski svemir u kojem milijuni milijuna atoma čine jednu sitnu česticu. Sada znamo da naša Zemlja nije jedini planet svoje vrste i da je naša vrsta nastala iz drugih vrsta (čije pripadnike možda ne želimo pozvati u svoj dom, ali koji su ipak naši preci). Znanost je otkrila svemir koji je ogroman, star, nasilan, čudan i lijep, svemir gotovo bezgraničnih mogućnosti i raznolikosti, u kojem vrijeme može stati u crnoj rupi, a svjesna bića evoluirati iz juhe od minerala. Možda se čini da su ljudi u takvom svemiru beznačajni. Međutim, ono što je značajno je da mi, nakupine gotovo beskonačnog broja atoma koji ne misle, možemo postati svjesni i shvatiti naše podrijetlo i prirodu svemira u kojem živimo.

Deepak misli da su znanstvena objašnjenja sterilna i redukcionistička, odnosno da svode ljude na puku nakupinu atoma, po ničemu drukčiju od bilo koje druge stvari u svemiru. Međutim, znanstveno znanje ne umanjuje našu ljudskost, kao što ni znanje da je naša država samo jedna od mnogih ne umanjuje našu ljubav prema lokalnoj kulturi. Ustvari, istina je upravo suprotna. Emocija, intuicija i pokoravanje autoritetima – obilježja koja omogućavaju vjeru u religiozna i mistična objašnjenja – su obilježja koja nalazimo i kod ostalih primata, pa čak i kod onih nižih. Međutim, orangutani ne razmišljaju o anđelima, a makaki majmuni ne gledaju prema nebesima i ne pitaju se zašto se planeti kreću eliptičnim putanjama. Samo se ljudi bave divnom djelatnošću razuma i misli koju zovemo znanost, samo ljudi

moгу razumjeti sebe i način postanka njihovoga planeta, i samo ljudi mogu otkriti atome koji nas oblikuju.

Slava čovječanstva se očituje u našoj sposobnosti razumijevanja. Razlikujemo se po našem razumijevanju svemira, znanju o našem podrijetlu i viziji o mjestu koje zauzimamo u svemiru. Popratna pojava tog znanstvenog razumijevanja je moć korištenja prirode radi naše koristi ili korištenja na našu štetu. Etičke i moralne odluke koje ljudi donose, ovise o ljudskoj prirodi i ljudskoj kulturi. Ljudi su bacali kamenje na svoje neprijatelje mnogo prije nego što su shvatili zakon gravitacije. I puštali su čađu u atmosferu mnogo prije nego što su znali za termodinamiku procesa sagorijevanja ugljena.

Promidžba dobra i izbjegavanje zla je zadaća organizirane religije i duhovnosti. Te ljudske djelatnosti, a ne znanost, često nisu mogle ispuniti svoja obećanja. Istočnjačke religije nisu spriječile stoljeća brutalnog ratovanja u Aziji niti su zapadnjačke religije uspjele pomiriti zemlje Europe. Ustvari, više je ljudi ubijeno u ime religije nego kao žrtve atomskog oružja koje je omogućila suvremena fizika. Od križarskih ratova do holokausta, osim što je bila oruđe za dobrotu i ljubav, religija je također služila i kao oružje mržnje. Deepakov univerzalistički i miroljubiv pristup duhovnosti je stoga dobrodošla alternativa. Međutim, Deepakova metafizika nije ograničena samo na duhovno vodstvo, već nudi i objašnjenja o prirodi svemira. Deepakovo uvjerenje da svemir ima svrhu i da je prožet ljubavlju, možda je privlačno, ali je li i istinito?

Deepak kritizira znanost jer je njezina vizija života “u biti materijalistička”. Deepak time ne tvrdi da se znanstvenici bave samo stvarima i da ih žele posjedovati, nego da se znanstvenici bave samo pojavama koje možemo vidjeti, čuti, njušiti, opaziti instrumentima ili izraziti brojevima. On uspoređuje vidljivi ili mjerljivi svemir kojeg proučava znanost s navodno superiornim, ali i nevidljivim “carstvom beskrajnih mogućnosti” koje leži izvan dosega naših osjetila, “transcendentalnim područjem” koje je izvor svih vidljivih stvari. Deepak tvrdi da znanost može izaći izvan svojih okvira i spasiti svijet samo ako prihvati to područje. No, ako su stari mudraci podučavali o tome, ne znači da je

to istina. Ako mislite da jedete sendvič, ali ja vam kažem da je u nekoj nevidljivoj stvarnosti to zapravo minjon, željeli biste znati kako ja to znam i koji dokazi podupiru moju ideju. Bez tih odgovora takvo uvjerenje predstavlja samo puste želje. Stoga, ako Deepak želi biti uvjerljiv, mora dati odgovore na takva pitanja.

Deepak kaže da je ključ u znanju i njegovom stjecanju. Deepak kritizira znanost jer ona poriče “vrijednost subjektivnog iskustva”. Međutim, znanost ne bi daleko dogurala da je jedan znanstvenik opisao atom helija kao “prilično težak”, a drugi rekao da mu se “čini laganim”. Znanstvenici s dobrim razlogom koriste precizna objektivna mjerenja i precizne objektivne koncepte. Činjenica da nastoje da na njihova mjerenja i koncepte ne utječu “ljubav, povjerenje, vjera, ljepota, divljenje, čuđenje, suosjećanje” i tako dalje, ne znači da poriču vrijednost tih vrlina u drugim životnim područjima.

Znanstvenike često vodi njihova intuicija i subjektivni osjećaji, no oni shvaćaju važnost još jednoga koraka: potvrde. Znanost se sastoji od promatranja, postavljanja teorije i izvođenja pokusa. To se ponavlja sve dok se teorija ne uskladi s iskustvenim dokazima. Međutim, ta metoda ne bi bila uspješna da koncepti nisu točno definirani i da pokusi nisu strogo nadzirani. Ti elementi znanstvene metode su presudno važni i oni znače razliku između dobre znanosti i loše znanosti ili između znanosti i pseudoznanosti. Deepak je rekao da je Isus bio znanstvenik. Doista? On vjerojatno nije radio s pokusnom skupinom ljudi te, nakon što bi ga nečim uvrijedili, polovici njih okrenuo i drugi obraz, a drugu polovicu udario šakom pa onda mjerio učinkovitost različitih pristupa. Možda se čini glupim da idem pobijati Deepakovo prozivanje Isusa znanstvenikom, ali tu se radi o uporabi terminologije koja će postati važno pitanje u mnogo konkretnijim slučajevima kasnije u ovoj knjizi: kada raspravljamo o znanstvenim pitanjima, moramo paziti da pojmove ne koristimo u širokom opsegu. Riječi se u raspravi lako mogu koristiti u netočnom značenju, no to je također i opasno jer se težina argumenta često zasniva na nijansama tih riječi.

Ne tvrdim da je znanost savršena. Deepak kaže da znanost nikada nije postigla čistu objektivnost i tu je u pravu. Ideje s kojima znanost

barata, proizvodi su ljudskog mozga. Izvanzemaljci s drukčijom strukturom mozga, načinom razmišljanja i osjetilnim organima bi možda promatrali materiju na posve drukčiji, ali jednako vjerodostojan način. A ako u vezi naših ideja i teorija postoji određena subjektivnost, onda ona postoji i u našim eksperimentima. Ustvari, na istraživačima su provedeni pokusi koji su pokazali da su znanstvenici skloni vidjeti ono što žele vidjeti i da će ih uvjeriti podaci za koje oni žele da budu uvjerljivi. Da, znanstvenici i znanost mogu pogriješiti. Međutim, to nisu razlozi za sumnju u znanstvenu metodu, već za što bolje pridržavanje te metode.

Povijest pokazuje da znanstvena metoda djeluje. Budući da su znanstvenici samo ljudi, neki od njih se u početku protive novim i revolucionarnim idejama. Međutim, ako eksperimenti potvrde predviđanja neke teorije, ta nova teorija uskoro postaje općeprihvaćena. Primjerice, 1982. godine Robin Warren i Barry Marshall su otkrili bakteriju *Helicobacter pylori* te su postavili hipotezu da ona uzrokuje čireve. Njihov rad nije bio dobro prihvaćen jer su u ono vrijeme znanstvenici bili uvjereni da su glavni uzročnici bolesti peptičnog ulkusa stres i životni stil. Međutim, eksperimenti su dokazali njihove tvrdnje te je do 2005. godine utvrđeno da *Helicobacter pylori* uzrokuje više od 90% slučajeva duodenalnog ulkusa i do 80% želučanih čireva, a Warren i Marshall su dobili Nobelovu nagradu. Znanost bi prihvatila i Deepaka kada bi njegove tvrdnje bile istinite.

Kada znanstvena zajednica odbaci teorije u koje neki ljudi čvrsto vjeruju, često se javljaju optužbe o zadrnosti. Međutim, povijest znanosti pokazuje da je pravi razlog odbacivanja teorija činjenica da se te teorije ne slažu s dokazima koji se mogu opaziti. Zapravo, neke ideje koje su se protivile uobičajenom načinu razmišljanja, poput relativnosti i kvantne nesigurnosti, su brzo prihvaćene iz samo jednog razloga: eksperimenti su potvrdili njihovu istinitost. Pristaše metafizike i Deepakove duhovnosti puno su manje skloni promjeni ili proširenju svojih svjetonazora i novim otkrićima. Umjesto da prihvate nove istine, često se drže starih ideja, objašnjenja i spisa. Iako se povremeno pozivaju na znanost kako bi opravdali svoje tradicionalne ideje, brzo joj okreću

leđa kada god ona ne podržava njihove ideje. A kada pribjegavaju znanstvenim pojmovima, tumače ih toliko slobodno da mijenjaju njihovo značenje. Zbog toga zaključci koje izvode nisu ispravni.

Ne možemo očekivati da će znanost odgovoriti na sva pitanja o svemiru. Možda postoje tajne prirode koje će zauvijek ostati izvan dosega ljudske inteligencije. Neka pitanja, poput onih koja se odnose na ljudske želje i smisao naših života, možda je najbolje sagledati iz više kutova – i znanstvenog i duhovnog. Postoje pristupi koji koriste i poštuju oba ta gledišta. Teškoće nastaju kada religijske i duhovne doktrine izdaju proglase o fizičkom svemiru koji su proturječni onom što zapravo možemo opaziti kao istinito.

Za Deepaka je ključ svega razumijevanje svijesti. Istina je da se znanost tek počela baviti tim pitanjem. Kako atomi mogu stvoriti ljubav, bol i radost? Kako mozak stvara misli i svjesnost? Mozak sadrži više od stotinu milijardi neurona, što je po broju jednako broju zvijezda u našoj galaksiji. Međutim, zvijezde se gotovo nikada ne dodiruju, dok je prosječni neuron povezan s tisućama ostalih. Zbog toga je ljudski mozak mnogo složeniji i teži za razumjeti nego svemir galaksija i zvijezda. To je i razlog zašto smo napravili veliki proboj u našem razumijevanju svemira, dok je naše znanje o nama samima prilično ograničeno. Je li to znak da se naš um ne može objasniti?

Naivno je vjerovati da je svijest izvan dosega znanosti samo zato jer je znanost danas još ne može objasniti. No, čak i kada bi podrijetlo svijesti bilo suviše složeno da bi ga ljudski um pojmió, to nije dokaz da svijest prebiva u nekom natprirodnom carstvu. Ustvari, iako još ne postoji odgovor na pitanje kako nastaje svijest, imamo mnogo dokaza koji ukazuju na to da svijest djeluje prema nekim zakonima fizike. Primjerice, eksperimenti na području neuroznanosti pokazali su da misli, osjećaji i osjeti u ljudskom mozgu – od želje da se pomakne ruka, misli o nekoj osobi poput Jennifer Aniston ili Majke Tereze do želje za čokoladom Snickers – potječu iz određenih dijelova mozga. Znanstvenici su čak otkrili i ono što zovu “idejnim stanicama”, koje se aktiviraju kada god osoba prepozna neku ideju, poput određene osobe, mjesta ili stvari. Ti neuroni su stanični sastojci ideja. Oni se,

recimo, aktiviraju kada god osoba na fotografiji prepozna Majku Terezu, bez obzira na njezinu odjeću ili položaj njezinoga tijela. Oni se aktiviraju čak i ako osoba samo pročita njezino ime u nekom tekstu.

Znanost može odgovoriti i na gotovo nemoguće pitanje o tome kako je svemir nastao, a postoji razlog i da vjerujemo da će znanost jednom moći objasniti i podrijetlo svijesti. Znanost neprestano napreduje i ne nazire joj se kraj. Ako ćemo u budućnosti moći objasniti um kao aktivnost svemira neurona, ako se pokaže da naše razmišljanje potječe od toka iona unutar živčanih stanica, to ne bi značilo da znanost poriče vrijednost "ljubavi, povjerenja, vjere, ljepote, strahopoštovanja, čuđenja, suosjećanja, istine, umjetnosti, moralnosti i samog uma". Objasniti nešto ne znači umanjiti i zaniijekati vrijednost te stvari. Također je važno shvatiti da znanstveno objašnjenje procesa razmišljanja (ili bilo čega drugog) nije neispravno samo zato jer ne zadovoljava naše estetske ili duhovne kriterije. Naša objašnjenja moraju biti vođena istinom; istina se ne može podešavati kako bi se slagala s onim što želimo čuti.

Na žalost, budući da posve razvijena znanstvena teorija o svijesti još ne postoji, dolazi do loših objašnjenja koja nameću zaključke koji se protive poznatim fizičkim zakonima. Filozofija i metafizika ne mogu objasniti uređaj za magnetsku rezonancu, televizor, pa čak niti pekač kruha. Mogu li stoga objasniti svijest ili zašto je svemir takav kakav jest? Možda. Međutim, dok Deepak nudi svoja objašnjenja o univerzalnoj svijesti, ja ću se držati jednog važnog znanstvenog načela, a to je skepticizam. Deepak mi govori da sam ja favorit u našoj raspravi. Podaci govore nešto drugo. Prema nekim istraživanjima samo 45% Amerikanaca vjeruje u evoluciju, dok 76% vjeruje u čuda. Nijedan predsjednički kandidat ne može biti vjerodostojan ako ne izjavi da vjeruje u neko više biće, no mnogi smatraju da im poricanje teorije evolucije može donijeti dodatne političke bodove. Znanost nije gospodar suvremenog života, kako to Deepak tvrdi, već njegov podcijenjeni sluga.

Znanstveni odgovori ne nastaju lako. Dobitnik Nobelove nagrade za fiziku Steven Weinberg je čitav svoj život posvetio neumornom

istraživanju teorije elementarnih čestica, poput elektrona, muona ili kvarkova. Ipak, napisao je da mu te čestice nikada nisu bile jako zanimljive. Zašto je onda čitav život posvetio njihovom proučavanju? Zato jer vjeruje da u ovom trenutku u povijesti ljudske misli njihovo istraživanje predstavlja najbolji način stjecanja spoznaja o temeljnim zakonima koji upravljaju svemirom. Neki od desetak tisuća znanstvenika koji su radili (neki i više od desetljeća) na izgradnji ubrzivača čestica Large Hadron Collider u Ženevi, vjerojatno također nisu bili opčinjeni dugotrajnim kalibriranjem osjetljivih instrumenata i spektrometara (iako mnogi sigurno jesu!). Oni su to učinili iz istog razloga zbog kojeg je Weinberg proučavao muone. U pogledu pitanja koje postavljaju u svezi svog okoliša, ljudi nisu poput životinja. Ako štakor dođe u novi okoliš, neko vrijeme će ga istraživati, stvorit će mentalnu mapu, steći osjećaj sigurnosti i onda prestati istraživati. Međutim, osoba će se upitati: “Zašto sam u ovom kavezu? Kako sam došao ovamo? Mogu li negdje u blizini popiti dobru kavu?” Ljudi se bave znanosti jer žele saznati kako se njihovi životi uklapaju u veći poredak koji zovemo svemir. To je jedna od osobina koja nas čini ljudima. Međutim, odgovori nas mogu izgraditi kao osobe samo ako su istiniti. Stoga, dok razmišljate o Deepakovom često vrlo privlačnom svjetonazoru, predložio bih vama, čitatelju, da se sjetite riječi slavnog fizičara Richarda Feynmana: “Prvo načelo je da se ne smijete dati prevariti – a sebe je najlakše prevariti.”